

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN/ NASIONALE SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

AFRIKAANS HUISTAAL V1

MEI/JUNIE 2025

PUNTE: 70

TYD: 2 uur

Hierdie vraestel bestaan uit 13 bladsye.

INSTRUKSIES EN INLIGTING

1. Hierdie vraestel bestaan uit DRIE afdelings:

AFDELING A: Leesbegrip	(30)
AFDELING B: Opsomming	(10)
AFDELING C: Taalstrukture en -konvensies	(30)
2. Lees alle instruksies noukeurig deur.
3. Beantwoord AL die vrae.
4. Begin ELKE afdeling op 'n NUWE bladsy.
5. Trek 'n streep ná elke afdeling.
6. Nommer elke antwoord korrek volgens die nommeringstelsel wat in hierdie vraestel gebruik is.
7. Laat 'n reël oop ná elke antwoord.
8. Skenk veral baie aandag aan spelling en sinskonstruksie.
9. Voorgestelde tydsindeling:

AFDELING A:	50 minute
AFDELING B:	30 minute
AFDELING C:	40 minute
10. Skryf netjies en leesbaar. 200

AFDELING A: LEESBEGRIP**VRAAG 1**

Lees en kyk na die tekste hieronder en beantwoord die vrae wat daarna volg.

TEKS A: ARTIKEL**'N KLETSBOT* WAT MENSE VERSTOM**

1	Die mens staan voor 'n era van vooruitgang en ontwikkeling, en die sleutel tot hierdie nuwe era is kunsmatige intelligensie (KI) soos <i>ChatGPT</i> .	
2	Die kletsbot, <i>ChatGPT</i> , stoor kennis sodat dit later op ander, maar soortgelyke, probleme toegepas kan word. Die gebruiker vra vir die kletsbot 'n vraag en dan reageer dit teen 'n vinnige tempo! Maar helaas, nie altyd 100% akkuraat nie! <u>Sommige antwoorde klink dalk moontlik, maar is soms verkeerd. Die rede hiervoor is dat die kletsbot nie vanself tussen reg en verkeerd kan onderskei nie.</u>	5
3	'n Sleutelfaktor van <i>ChatGPT</i> is dat dit 'n teks outomaties uit tekste van ander mense kan saamstel, maar nie die mens ten volle kan vervang nie – nog nie. Dit kan wel suksesvol vir bemerkingsnavorsing, kliëntediens, virtuele ondersteuning en aanlyn onderrig gebruik word. Adrian Twarog, 'n Australiese webwerf-ontwerper, maak dit duidelik dat mense nie net wenke, hulpmiddels en konteks van die BOT moet aanvaar nie. Die inhoud van <i>ChatGPT</i> moet beslis geredigeer en hersien word, want sonder die mens se kreatiwiteit bly dit 'n bot.	10
15
4	Alhoewel baie mense nog min aan KI-tegnologie blootgestel is, verander die blootstelling daagliks soos mense met <i>ChatGPT</i> kennis maak. Mense is verbaas oor die intelligensie van dié kletsbot. Die vermoë van dié kletsbot is baie indrukwekkend en daar word voorspel dat hierdie kletsbot al hoe intelligenter gaan raak ... én maatjies gaan begin kry. En op al hoe meer terreine soos die mediese veld en sakesektor 'n invloed sal hê.	20
5	Die gebruik van KI in die mediese veld is verstommend. Dr. Jenny Lee, 'n gesondheidsdeskundige, sê dat dit nie net mediese data kan analiseer nie, dit kan selfs diagnoses maak en nuwe behandelings aanbeveel. Hierdie tegnologie lei tot minder foute, wat tot beter resultate vir die pasiënte lei.	25
6	Dr. Sarah Adams, senior Rekeningkunde-lektor aan die Australiese Nasionale Universiteit, fokus op die impak van KI in die sakesektor. Sy sê KI-stelsels, soos <i>ChatGPT</i> , kan nuwe geleenthede raaksien, tendense voorspel en kompeterende strategieë uitwerk. Internasionale besighede trek voordeel hieruit, omdat <i>ChatGPT</i> in talle tale kan kommunikeer. Dus word die grense van taal oorbrug sodat toegang tot nuwe markte vergemaklik word.	30

7	Hierdie tegnologieë kan die onderwys in 'n groot mate verander deur 'n wye toegang tot kennis te bied. Die opkoms van KI in die onderwys lei wel tot gemengde reaksies. Mnr. DJ Cloete, 'n meestersgraadstudent in Afrikaans en dosent by Akademia, gebruik 'n kompas as metafoor om KI in die onderwys te verduidelik: Net soos 'n kompas ons help om deur 'n onbekende terrein te navigeer, kan KI leerders help om onbekende inligting te verwerk. Sodoende identifiseer KI die leerders se sterk en swak punte en bevorder leer binne 'n bepaalde veld. Aan die ander kant kan die wanfunksionering van KI, soos met 'n kompas, veroorsaak dat leerders (en onderwysers) op 'n dwaalspoor beland.	35 40
8	Cloete waarsku dat KI altyd verantwoordelik gebruik moet word. Plagiaat kan maklik gepleeg word as bestaande tekste bloot gekopieer word. Die onderwyser kan dit dan moeilik vind om die egtheid van die werk te bepaal. Gelukkig kan plagiaat deur die gebruik van sagteware-programme opgespoor word.	45
9	Voortgesette gesprekke oor die etiese gebruik van <i>ChatGPT</i> en soortgelyke KI-programme is dus baie belangrik. Opvoeders moet leer om krities te dink en om ook kritiese denke by leerders te bevorder. Aangesien <i>ChatGPT</i> nie kan oordeel oor waardes nie, sal 'n slim onderwyser 'n evalueringsaspek oor waardes by opdragte inwerk.	50
10	Die nuwe kletsbot, <i>ChatGPT</i> , word egter nie oral met ope arms verwelkom nie. Elon Musk, uitvoerende hoof van maatskappye soos Tesla en X (voorheen <i>Twitter</i>), het reeds in 2014 sy kommer daaroor uitgespreek. Hy meen dat super-KI-stelsels moontlik 'n groter gevaar vir die mens kan inhou as kernwapens!	55
11	Die Wêreld- Ekonomiese Forum beskou kuberaanvalle in sy jongste verslag as een van die grootste, wêreldwye KI-risiko's. Navorsing toon dat kubermisdadigers KI gebruik om hulle aanvalle meer doeltreffend te maak. Mense moet op hulle hoede wees! Hulle moet beseft dat KI-ontwikkeling tot gevolg kan hê dat die mens die vermoë verloor om tussen die werklikheid en 'n vals werklikheid te onderskei. Elke mens moet ook beseft dat hy/sy in alle situasies waar e-posse, stem- of video-boodskappe gedeel word, krities moet optree. Al lyk die boodskap hoe eg, moet dit nie summier vertrou word nie.	60 65
12	Die toekoms bied 'n wêreld van geleenthede waarop KI 'n groot impak sal hê, aangesien KI mense se lewens op baie maniere gaan verander. Die uitdaging vir elke mens is om sy/haar menslike eienskappe te behou ten spyte van KI en <i>ChatGPT</i> se oorname, want alhoewel hierdie tegnologie ons kan help, is ons menswees, emosies en kreatiwiteit onvervangbaar.	70
13	Mense kan dus met reg vra: Is KI en <i>ChatGPT</i> ons vriend of vyand?	
	[Aangepas uit netwerk24.com/stemme/aktueel/chatgpt-ja-daar-is-rede-tot-kommer-20230202 en https://afrikaans.com/2023/03/15/chatgpt-kletsbot-wat-jou-stomslaan]	

***Kletsbot is 'n rekenaarprogram wat voorafbepaalde take outomaties uitvoer.**

TEKS B: VISUELE TEKS

[Aangepas uit <https://www.toonpool.com/cartoons/Chat%20GPT> 419575]

VRAE: TEKS A

- 1.1 Verwys na die titel en paragraaf 1 en 2.
 - 1.1.1 Skryf EEN woord neer wat die reaksie van die mens op die era van vooruitgang aandui. (1)
 - 1.1.2 Watter eienskap van die kletsbot wat in paragraaf 2 genoem word, sluit by die titel aan? (1)
 - 1.1.3 Waarom is die gebruik van die woorde "Maar helaas" (reël 5) binne konteks effektief? (1)
- 1.2 Verwys na paragraaf 3.
 - 1.2.1 Wat word deur die woorde "nog nie" geïmpliseer? (1)
 - 1.2.2 Gee DRIE redes waarom Adrian Twarog se mening dat mense nie net "wenke, hulpmiddels en konteks van die bot moet aanvaar nie", geregverdig is. (3)
- 1.3 Gee TWEE redes waarom die gebruik van KI in die mediese veld as "verstommend" (paragraaf 5) beskryf word. Het die pasiënte rede om negatief teenoor dié tegnologie te wees? Motiveer jou antwoord. (3)

- 1.4 In watter opsig weerspreek dr. Jenny Lee se stelling (paragraaf 5) die inligting in die onderstreepte sinne van paragraaf 2? (1)
- 1.5 Watter VIER voordele hou die KI-stelsels vir die sakesektor in? (4)
- 1.6 Verwys na paragraaf 7.
Dink jy DJ Cloete slaag daarin om die teenstrydige invloed van KI in die onderwys verstaanbaar te verduidelik? Motiveer jou antwoord deur na beide kante van KI in die onderwys te verwys. (2)
- 1.7 Verwys na paragraaf 8 en 9.
Op watter TWEE maniere kan onderwysers die oorskryf van tekste sonder begrip verhoed? Watter EEN, dink jy, sal nie doeltreffend in die Suid-Afrikaanse onderwysstelsel werk nie? Motiveer jou antwoord. (3)
- 1.8 "Die nuwe kletsbot ... word egter nie oral met ope arms verwelkom nie." (Paragraaf 10)
Bewys hierdie stelling deur na die verskil in dr. Adams (paragraaf 6) en Elon Musk se uitsprake te verwys. (1)
- 1.9 Watter mense sal, as gevolg van die invloed van KI-ontwikkeling, maklik slagoffers van kubermisdaad word? (2)
- 1.10 Is die slotparagraaf effektief binne konteks van die leesstuk? Motiveer jou antwoord. (1)

VRAE: TEKS B

- 1.11 Watter visuele bewys is daar dat die ma die skoolboek as belangrik beskou? (1)
- 1.12 Die ma se verwagting van skoolgaan en die seun se belewing van skoolgaan is verskillend.
Bewys hierdie stelling. (1)
- 1.13 Wat is die toon van die miniatuurrobot se woorde EN wat is die verskuilde waarskuwing in sy woorde? (2)

VRAE: TEKS A EN B

- 1.14 Verwys na paragraaf 12 van TEKS A en na TEKS B.
Op watter manier het KI reeds die seun in TEKS B se menswees aangetas? Dink jy die seun se ervaring van skool berei hom op die uitdagings van die toekoms voor? Motiveer jou antwoord. (2)

TOTAAL AFDELING A: 30

AFDELING B: OPSOMMING**VRAAG 2**

Lees die teks hieronder en identifiseer **SEWE** stappe wat gevolg moet word om 'n meer etiese samelewing, wat weet wat reg en wat verkeerd is, te verseker.

LET WEL:

1. Jou opsomming moet in jou **eie woorde** in 'n paragraaf aangebied word en mag nie meer as **90 woorde** beslaan nie.
2. Jy moet EEN samehangende paragraaf skryf.
3. Dit is nie nodig om vir die opsomming 'n titel te gee nie.
4. Dui die getal woorde aan wat jy vir die opsomming gebruik het.

TEKS C**WAARHEEN IS ONS OP PAD MET SUID-AFRIKA SE SAMELEWING?**

Ons bevind ons in 'n morele moeras, want elke mens besluit self watter wetten en reëls hy/sy sal nakom – of nie. Die vraag is: Watter stappe moet Suid-Afrikaners volg na 'n samelewing wat weet wat reg en verkeerd is?

Die eerste stap na 'n meer etiese samelewing is die opvoeding van ons mense ten opsigte van die basiese beginsels van etiek, naamlik om die goeie te ken en te koester. Aristoteles het eeue gelede gesê die mens is wat hy/sy herhaaldelik doen. Doen ons dus herhaaldelik goeie dinge, word ons goed, want so vorm ons gesonde morele gewoontes. Dit is daarom belangrik dat ons mense op 'n praktiese wyse hierdie raad van Aristoteles moet uitleef.

Om 'n meer etiese samelewing te skep moet mense deelneem aan morele aksies waarby hulle ook hulle kinders betrek. Tydens hierdie aksies leer die kinders by volwassenes hoe hulle 'n verskil in ander se lewens kan maak deur waardes soos empatie en omgee aan te leer.

Ongelukkig kry mense vandag die boodskap dat jy kan maak soos jy wil en wegkom daarmee. Suid-Afrikaners sal moet leer wat die logiese gevolge is wanneer hulle gedrag teenstrydig met kernwaardes is. Tans word kinders ook lelik in die steek gelaat deur die gebrek aan positiewe morele rolmodelle in ons land. Sorg dat daar sulke rolmodelle in kinders se lewens is, want hulle het 'n voorbeeld van vel en been nodig om waardes soos respek en eerlikheid aan te leer.

Suid-Afrikaners moet ook kan identifiseer met gesagsfigure soos godsdiensteleiers en onderwysers wat goeie waardes uitleef. Hierdie leiers se integriteit moet bo verdenking wees en die verkeerde voorbeelde moenie aan kinders gestel word nie.

Die fisieke omgewing waarin mense leef, het 'n invloed op hulle karakterontwikkeling. Wanneer jy deur 'n vuil, onordelike omgewing omring word, sal jy meer tot wangedrag geneig wees; 'n netjiese, skoon omgewing sal tot 'n meer etiese samelewing lei.

Met behulp van hierdie sewe stappe kan ons die fondasie lê vir 'n samelewing waarin etiese gedrag die norm is. Kom ons raak betrokke by karakteropvoeding, want die toekoms van ons land se kinders hang daarvan af.

[Aangepas uit www.netwerk24.com/waarheen-is-ons-op-pad-met-suid-afrika-se-kinders-20230227]

TOTAAL AFDELING B: 10

AFDELING C: TAALSTRUKTURE EN -KONVENSIES**VRAAG 3: ADVERTENSIE**

Lees die advertensie (TEKS D) hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

TEKS D

A **MAAK REG VIR 'N AVONTUUR**

B Toets jou (3.3) uithouvermoë en skryf in vir die 21,1 km-halfmarathon. Werk aan jou fiksheid en verbeter jou vorige tyd in die 10 km-wedloop. Maak reg vir 'n onvergeetlike avontuur met die 17,8 km-veldwedloop. Geniet die dag saam met jou familie en neem aan die 5 km-pretloop of 5 km-troeteldierpretloop deel.

C Buiten die onderskeie wedlope is daar ook 'n verskeidenheid kosstalletjies om te besoek asook 'n speelarea vir die kleinspan.

Skandeer die QR-kode of besoek outsurance.co.za/gunrun vir meer inligting.

D

[Aangepas uit *Huisgenoot*, 20 Julie 2023]

VRAE: TEKS D

- 3.1 "Maak reg vir 'n avontuur" (BLOK A)
- 3.1.1 Skryf die woord neer wat daarop dui dat die advertensie oor 'n opwindende gebeurtenis handel. (1)
- 3.1.2 Waarom is die gebruik van die gebiedende sinswyse doeltreffend? (1)
- 3.2 Verwys na die visuele voorstelling.
- Watter visuele bewys is daar dat die 17,8 km-veldwedloop moeilik gaan wees? Skryf 'n werkwoord uit BLOK B neer wat daarop dui dat sommige dele van die wedlope uitdagend gaan wees. (2)
- 3.3 Verdeel die woord "uithouvermoë" in lettergrepe. (1)
- 3.4 Verander die bepaler in "halfmarathon" (BLOK B) na 'n werkwoord en gebruik die woord in 'n verklarende sin van jou eie. (1)
- 3.5 Gee TWEE redes waarom die gebruik van die vetgedrukte woorde in BLOK B funksioneel is. (2)
- 3.6 Watter invloed sou dit op die leser hê as die QR-kode by BLOK C nie ingevoeg is nie? (1)
- 3.7 Waarom is die gebruik van die logo's in BLOK D doeltreffend? (1)
- [10]**

VRAAG 4: STROKIESPRENT

Lees die strokiesprent (TEKS E) hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

TEKS E

[Aangepas uit <https://comicskingdom.com/katzenjammer-kids/2023-02-26/>]

VRAE: TEKS E

4.1 Verwys na RAAMPIE 2.

Skryf EEN woord neer wat daarop dui dat Hägar se ouma en oupa vir hom teenstellende raad gegee het. Ondersteun die visuele aanbieding sy onsekerheid effektief? Motiveer jou antwoord.

(2)

4.2 Verwys na RAAMPIES 3 tot 5.

4.2.1 Watter emosie word deur die uitroptekens in RAAMPIE 4 en 5 weergegee?

(1)

4.2.2 Op watter manier ondersteun Hägar se gesin se optrede in RAAMPIE 3 die uitroptekens in RAAMPIE 5?

(1)

- 4.3 Verwys na Helga (Hägar se vrou) se woorde in RAAMPIE 6.
- 4.3.1 Wat word geïmpliseer deur die insluiting van "hierdie keer"? Vervang "hierdie" met 'n ander aanwysende voornaamwoord binne konteks. (2)
- 4.3.2 Skryf Helga se woorde in die indirekte rede. Begin die sin met: Helga het gevra ... (1)
- 4.4 Is die veranderde gesigsuitdrukking van Hägar in RAAMPIE 6 geloofwaardig? Motiveer jou antwoord. (1)
- 4.5 Watter verband is daar enersyds tussen die ouma se raad (RAAMPIE 1) en Hägar se aankoms in RAAMPIE 5 én andersyds tussen die oupa se raad (RAAMPIE 2) en Hägar se ervaring in RAAMPIE 6? (2)
- [10]**

VRAAG 5: ARTIKEL

Bestudeer die artikel (TEKS F) hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

TEKS F

WIE SKRIK VIR WORTEL WOLF?

Deur Leon-Ben Lamprecht

- 1 In die boek word die stories van die "Drie Varkies", "Rooikappie" en die seun wat "wolf!" geskree het op hulle koppe gedraai. Die booswigte word die helde en soms is daar geen booswigte nie. (5.2) Die boek word as geskik vir ses- tot negejariges beskryf.
- 2 Dié selfleesboek is die perfekte oorgang tussen 'n prenteboek en 'n eerste hoofstukboek. Met heelwat illustrasies is dit ook geskik as voorleesboek. (5.4) Die sinne is meestal kort. 5
- 3 Humor laat die boek uitstaan. Daar is humor vir grootmense én kinders. Grootmense sal die fyn gespottery met (5.5) gesondheidsfanatici (Wortel Wolf is vegetaries en gril vir sy sweet) snap. 10
- 4 Die ironie van sy vegetariese status skep humor, maar hou ook 'n subtiele les in (5.7) ... selfs dié wat soos booswigte lyk, kan goeie eienskappe hê.
- 5 (5.8) Spanning word deur die bekendheid van die sprokies geskep – ons weet wat gaan gebeur, maar omdat die wolf nie die booswig is nie, wil ons verder lees.
- 6 Dit is 'n lieflike, humoristiese boek waarvan kinders baie sal hou. 15

[Aangepas uit www.litnet.co.za. 17-5-2023]

5.1 Verwys na paragraaf 1.

Skryf VIER OPEENVOLGENDE woorde uit die eerste sin neer wat daarop dui dat die kinderstories heeltemal verander het. Gebruik dié woorde denotatief in 'n verklarende sin.

(2)

5.2 "Die boek word as geskik vir ses- tot negejariges beskryf." (Paragraaf 1)

Skryf dié sin in die verlede tyd.

(1)

5.3 Skryf 'n woord uit paragraaf 2 neer wat na analogie van "prenteboek" gevorm is.

(1)

5.4 "Die sinne is meestal kort." (Paragraaf 2)

Brei dié sin met 'n byvoeglike bysin uit. Skryf die hele sin neer en onderstreep die bysin wat ingevoeg is.

(1)

5.5 Kies die korrekte antwoord. Skryf net die vraagnommer (5.5) en die letter (A–D) neer.

Gesondheidsfanatici se ander meervoud is ...

- A gesondheidsfanatikuste.
- B gesondheidsfanatikusse.
- C gesondheidsfanatici'e.
- D gesondheidsfanatici's.

(1)

5.6 "Die ironie van sy vegetariese status skep humor, ..." (Paragraaf 4)

Gebruik die woord "sy" se homoniem in 'n verklarende sin.

(1)

5.7 Watter ander leesteken sou in die plek van die beletselteken in paragraaf 4 gebruik kan word? Gee 'n rede waarom dié leesteken in hierdie sin gepas sou wees.

(2)

5.8 "Spanning word deur die bekendheid van die sprokies geskep ..." (Paragraaf 5)

Skryf die sin hierbo in die bedrywende vorm.

(1)

[10]

TOTAAL AFDELING C: 30
GROOTTOTAAL: 70